

Teknillinen kulttuuri Suomen kulttuurihistoriassa

Haastattelimme prof. Päiviö Tommilaa

Tutustuimme Suomen historian professorin Päiviö Tommilan toimitamaan teokseen ”Suomen Kulttuurihistoria” ja totesimme, että tekniikan historialla ei ole kovinkaan suurta sijaa tässä teoksessa. Merkitseekö tämä sitä, että tekniikan historialla ei ole kovinkaan suurta sijaa Suomen kulttuurihistoriassa, prof. Päiviö Tommila?

— On totta, että Kulttuurihistoriassa ei ole omaa lukua tekniikalle, toteaa prof. Tommila, mutta on ehkä monia muitakin näkökulmia, jotka olisi voitu ottaa huomioon historiaa kirjoitettaessa. Olen joskus määritellyt kulttuurin *ihmisen traditioihin perustuvaksi toiminnaksi*. Myös tekniikan kehitys perustuu aikaisempaan kulttuurikehitykseen, koska ymmärtääkseni ei mitään keksintöä tehdä aivan tyhjästä. Jotta keksintö voitaisiin tehdä on yhteiskunnan täytynyt saavuttaa tietty taso tieteiden kehityksessä ja keksinnölle täytyy olla olemassa tietty tarve. Siksi myös tekniikan edistysaskelet sopivat hyvin kulttuurin määritelmään, prof. Tommila vakuuttaa.

— Voidaan myös sanoa, että teknillinen kulttuuri on mukana yleisessä kulttuurissa, prof. Tommila jatkaa. Koska tekniikan edistysaskelet ja keksinnöt edellyttävät tiettyä valmiutta pohjautuvat tekniikan saavutukset aina tiettyyn kulttuuritautaan. Esimerkkinä prof. Tommila mainitsee kirjapainotaidon kehityksen. — Kun ihmisten tiedon ja sivistyksen tarve lisääntyivät tarvittiin lisää kirjoja ja tietoa. Tietoa oli voita-

va jakaa entistä nopeammin entistä suuremmille joukoille. Viime vuosisadan puolessavälissä oltiin siinä tilanteessa, että paperin raaka-aine, lumppu, alkoi olla vähissä. Oli keksittävä jokin uusi raaka-aine paperin valmistamiseksi. Näin tultiin puuhun, puuhiokkeeseen ja selluloosaan. Samalla kasvoi kirjojen ja sanomalehtien kysyntä niin voimakkaasti, että kirjapainot eivät enää kyenneet tuottamaan kyllin nopeasti ja riittävän paljon. Näin jouduttiin kehittämään kirjapainotekniikkaa ja tuloksesta syntyivät latomakoneet ja rotaatiokoneet.

Kirjapainotaidon kehittyminen on kouluesimerkki yhteiskunnallisen tarpeen synnyttämästä kehitystrendistä. Nämä kehitysaskelet loivat vuorostaan uutta lukemis- ja kehittämistarvetta.

Teknillinen kulttuuri Suomen kannalta

— Suomi on ylipäänsä ollut vastaanottavana puolena sekä teknillisen, esineellisen että henkisenkin kulttuurin alueella. Innovaatiot on saatu ulkomailta ja ne on omaksuttu ja hyväksytyt. Onhan Suomessa tietenkin kehitetty omaakin tekniikkaa. Esimerkkejä löytyy runsaasti esim. maatalouden ja puunjalostusteollisuuden alueilta. On jopa vaikeaa sanoa, mikä tekniikan kehityksen kannalta on ollut merkityksellisempi: jokin maataloudessa tehty pieneltä näyttävä edistysaskel, vaiko teolli-

suudessa tehty suuri. Onhan maataloudessa kehitetty tekniikka mahdollistanut sellaisten alueiden asuttamisen, joita ei aikaisemmin voitu hyödyntää. Uusi maanmuokkaustekniikka ja kokonaan uusi aura saatiin tosin ulkoa.

Teknistymisen aste oli maassamme viime vuosisadalle saakka melko vaatimatonta ja teollistumisen ajan lasketaan meillä alkaneen vasta 1870-luvulta lähtien, eli olimme melkein vuosisadan Euroopasta jäljessä. Kaikissa asioissa emme kuitenkaan ole olleet jäljessä. Esimerkkeinä prof. Tommila mainitsee sähkön ja puhelimen. Myös puunjalostusteollisuuden kehityksessä meillä on pitkät perinteet.

Paljon jäänyt museoimatta

— Museoiden kannalta katsottuna on teollisen ajan tuotteita museoitu paljon vähemmän kuin perinteisen tekniikan eli maataloustekniikan tuotteita. Tällä hetkellä museoissa on maataloustekniikkaa vaikka kuinka paljon. 1800-luvun jälkipuoliskolta lähtien on monia teollisen ajan tuotteita, joita ei enää ole saatavissa. Näitä esineitä ei ymmärretty kerätä, koska asiasta ei oltu kiinnostuneita. Tällaisen esineellisen kulttuurin tallentamisen koen hyvin tärkeäksi, prof. Tommila toteaa. Tarjotaanhan Ruotsissakin 50 000 esinettä vuodesa museoitavaksi.

Museoida pitäisi sekä valmistus-

prosessiin liittyvä aineisto että lopputuloksena syntyvä teollinen tuote. Molemmat vaikuttavat kulttuuriin. Edellinen vaikuttaa työkuultuuriin, ja tuote, millainen se on ja sen ulkonäkö, vaikuttaa elämäntasokulttuuriin ja ihmisten käyttäytymiseen siinä. Monia esineitä, jotka ovat jääneet pois muodista voidaan jälleen alkaa käyttää ehkä kymmenien vuosien unohduksen jälkeen. Mistä tämä johtuu? Esimerkiksi sateenvarjo, jota käytettiin paljon 1920- ja 1930-luvuilla, mutta joka sitten jäi melkein pä unohduksiin vuosikymmeniksi, on jälleen muodissa. Samoin on polkupyörän laita.

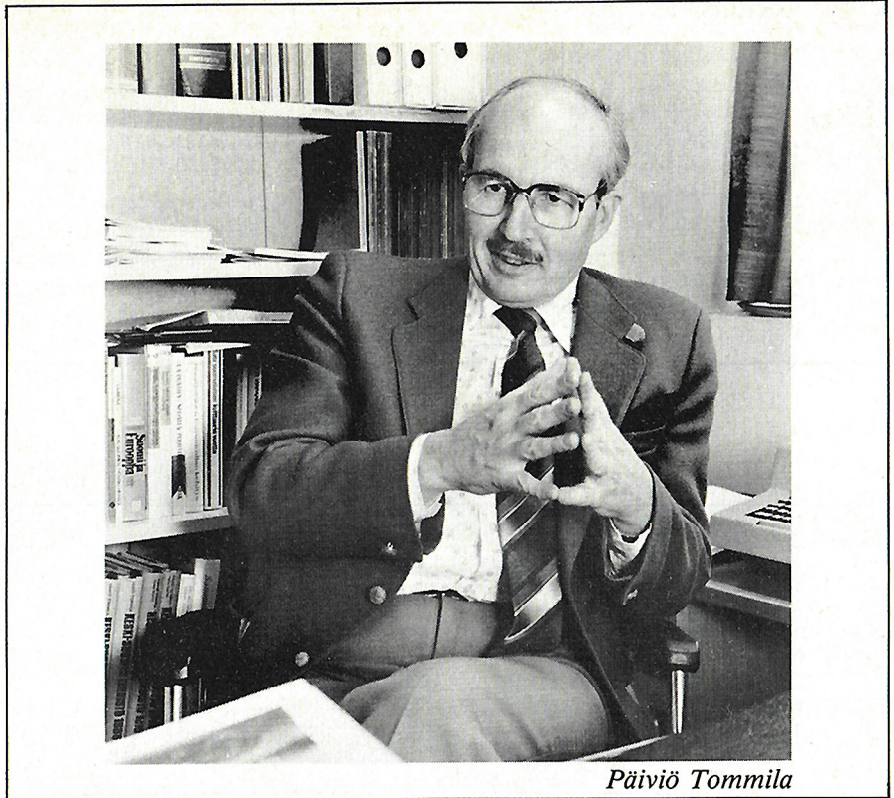
Välimatkat ovat lyhentyneet

Vuoden 1983 Tekniikan museopäiviä suunniteltaessa mietittiin kovasti voisiko tieliikenteen yhteydessä käyttää sanaa "kulttuuri". Lopulta päädyttiin siihen, että voidaan, ja näin museopäivien nimeksi valittiin Tieliikennekulttuuri. Tiedustelimme prof. Tommilalta, mitä mieltä hän on sanan "kulttuuri" käyttämisestä tällaisessa yhteydessä.

— Sanaa "kulttuuri" on käytetty sekä oikein että väärin, prof. Tommila toteaa. Kyllä tieliikenteestä voidaan yleisenä käyttäytymisilmionä käyttää nimitystä "kulttuuri". Tieliikennekulttuuriin kuuluu tällöin itse tiestö ja teiden rakentaminen, teiden muoto ja vaikutus ympäristöön ja tietysti myös niillä liikennöivät. Liikenteen näkyvä vaikutus yhteiskunnassa ja sen kehityksessä on viime vuosisadalta lähtien ollut tavattoman voimakas. Tieliikennekulttuurin kehitys on vaikuttanut myös muuhun kulttuuriin myönteisesti, koska ihmisten liikkuvuus on lisääntynyt ja välimatkat ovat lyhentyneet. Näin kontaktien saanti ja vieraiden kulttuurien tuntemus on tullut aivan toisella tavalla mahdolliseksi kuin aikaisemmin. Tekniikan kehityksen myönteiset vaikutukset ovat välittömästi nähtävissä.

Kautta aikojen suurin tietoliikennekeksintö on ollut lennätin. Mikään keksintö ennen sitä taikka sen jälkeen ei ole lyhentänyt välimatkoja suhteessa niin paljon. Melkein saman arvoisia ovat kuvansiirto ja televisio-kulttuuri. Tietoliikennekulttuurin ihmisen katsomuksia muovaava vaikutus on suuri, emmekä varmasti vielä edes pysty kaikkea näkemään.

Tulevaisuuden ihminen, esimerkiksi voi tehdä työtä kotonaan erilaisten päätteiden avulla. Kodin ja työpaikan näin yhtyessä palataan tavallaan takaisin lähtöasetelmaan, kä-

Päiviö Tommila

sityöajan verstaaseen. Käsiyöläisen asunto ja verstaas olivat samassa paikassa. Ehkäpä tämä on esimerkki kehityksestä, joka on mennyt niin pitkälle, että tapahtuu paluuta takaisin "luontoon", prof. Tommila naurahtaa. Alkuperäistä tilaa ei luonnollisesti enää koskaan saavuteta. Voi olla, että tulemme vielä kokemaan pakkoa kaupungeista maaseudulle, pakkoa liian teknistyneestä yhteiskunnasta.

Ylikansallisten kulttuureiden keskellä kansallisia

— Kulttuureiden tasoittumista ja yhtenäistymistä tapahtuu parhaillaan ja on tapahtunut aikaisemminkin. Kuulumme ns. länsimaiseen kulttuuriin, joka on levinnyt laajoille alueille. Tämän ylikansallisen kulttuurin rinnalla on toki aina ollut ja tulee varmasti aina olemaan kansallisia kulttuureita. Kansallisuuden aste riippuu sekä maan suuruudesta että sen maantieteellisestä asemasta sekä halusta omaksua yleisiä kulttuureita. Tärkeää on myös, miten paljon traditionaalista kulttuuria halutaan säilyttää.

Tällä hetkellä ero pitkälle kehittyneen länsimaisen kulttuurin ja kehitysmaiden alkuperäisten kulttuureiden välillä on niin suuri, että sitä on vaikea kuroa umpeen. Nykyaikainen teknistynyt kulttuuri kehittyy niin

nopeasti, että sitä ei pystytä seuraamaan ilman vanhaa pohjaa. Näin eräiden kulttuureiden jälkeensä jääneisyys vain kasvaa.

Esineellisellä kulttuurilla varjopuoliakin

— Massatuotantokulttuuri, joka on mahdollistanut korkean elintason ja esineellisen kulttuurin, on tuonut mukanaan myös kielteisiä piirteitä. Tuotteiden yksilöllinen muotoilu on kärsinyt. Ihmisten halu saada yksilöllisiä, erilaisia tuotteita on johtamassa siihen, että käsiyötaito on jälleen nousemassa kunniaan. Voidaan jopa sanoa, että ilman korkeatasoista käsiyötaitoa ei ole korkeatasoista teknologiaakaan.

Jos ajattelemme tekniikan kehityksellä koko teollistumisprosessia voidaan todeta, että teollistumisen kausi on merkinnyt yhteiskunnan rakenteen, sen sosiaalisen rakenteen ja suurelta osalta myös sen henkisen rakenteen suurta muuttumista. Jos nyt puhutaan jälkiteollisesta kaudesta niin emme vielä oikein tunne kaikkia sen seuraamuksia. Emme myöskään vielä tunne teollistumisen kaikkia piirteitä. Historioitsija tarvitsee aina riittävän välimatkan tapahtumiin, ja tässä tapauksessa perspektiivin ehkä pitää olla tavallista laajemman. Muutosprosessit ovat vieläkin kesken, prof. Tommila toteaa lopuksi.